

PRACE NAUKOWE

Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

RESEARCH PAPERS

of Wrocław University of Economics

Nr 393

Problemy rozwoju regionalnego i lokalnego

Redaktorzy naukowi
Małgorzata Markowska
Dariusz Głuszczyk
Andrzej Sztando

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2015

Redakcja wydawnicza: Barbara Majewska
Redakcja techniczna: Barbara Łopusiewicz
Korekta: Magdalena Kot
Łamanie: Beata Mazur
Projekt okładki: Beata Dębska

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania
znajdują się na stronie internetowej Wydawnictwa
www.pracnaukowe.ue.wroc.pl
www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Publikacja udostępniona na licencji Creative Commons
Uznanie autorstwa-Użycie niekomercyjne-Bez utworów zależnych 3.0 Polska
(CC BY-NC-ND 3.0 PL)

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2015

ISSN 1899-3192
e-ISSN 2392-0041

ISBN 978-83-7695-511-7

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Zamówienia na opublikowane prace należy składać na adres:
Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
tel./fax 71 36 80 602; e-mail:econbook@ue.wroc.pl
www.ksiegarnia.ue.wroc.pl

Druk i oprawa: TOTEM

Spis treści

Wstęp	9
Andrzej Prusek: Terytorialny aspekt rozwoju regionalnego w Unii Europejskiej a polityka spójności.....	11
Alla Melnyk, Viktoriia Adamyk: Ubóstwo w regionach Ukrainy: przyczyny i skutki	19
Małgorzata Markowska, Danuta Strahl, Andrzej Sokółowski, Marek Sobolewski: Klasyfikacja dynamiczna regionów Unii Europejskiej szczebla NUTS 2 z uwagi na wrażliwość na kryzys ekonomiczny (obszar: zmiany w gospodarce).....	32
Krzysztof Malik, Karina Bedrunka: Efektywność strategiczna i alokacyjna polityki rozwoju regionu.....	45
Małgorzata Markowska: Ocena wrażliwości na kryzys gospodarstw domowych w unijnych regionach – analiza przestrzenno-czasowa	53
Anna Malina, Dorota Mierzwa: Wpływ globalnego kryzysu na procesy konwergencji gospodarczej krajów Europy Środkowo-Wschodniej.....	67
Małgorzata Golińska-Pieszyńska: Praktyki innowacyjne we współczesnej organizacji – uwarunkowania i tendencje.....	75
Beata Bal-Domańska: Propozycja poszerzonej miary bezrobocia	83
Waldemar A. Gorzým-Wilkowski: Województwo lubelskie – granica w polityce intraregionalnej a granice polityki intraregionalnej.....	93
Jakub Hadyński: Regionalny kontekst strategii Europa 2020 w Unii Europejskiej.....	102
Małgorzata Januszewska, Elżbieta Nawrocka: Innowacyjność przedsiębiorstw turystycznych jako czynnik rozwoju regionu turystycznego.....	111
Maja Kiba-Janiak, Tomasz Kołakowski: Dynamika i kierunki rozwoju inwestycji firm japońskich w województwie dolnośląskim	120
Iwona Maria Ładysz: Bezpieczeństwo ekonomiczne województwa dolnośląskiego a możliwości jego długookresowego rozwoju.....	133
Marek Obrębalski: Kontrakt terytorialny jako instrument wsparcia rozwoju regionalnego	142
Dorota Rynio: Strategiczne programowanie rozwoju społeczno-gospodarczego integrujących się regionów w Polsce	154
Aleksandra Zygmunt: Poziom nakładów na B+R w Polsce na tle pozostałych państw Unii Europejskiej.....	163

Roman Sobczak: Ocena zależności między zasobami ludzkimi dla nauki i techniki a poziomem PKB <i>per capita</i> państw Unii Europejskiej.....	172
Justyna Zygmunt: Przedsiębiorczość jako czynnik rozwoju regionalnego na przykładzie województwa opolskiego.....	184
Joanna Augustyniak: Rola i znaczenie państwowych wyższych szkół zawodowych w procesie rozwoju regionu.....	193
Tomasz Madras: Niedobór infrastruktury transportu lotniczego jako bariera rozwoju gospodarczego regionów.....	202

Summaries

Andrzej Prusek: Territorial aspect of regional development in the European Union vs. cohesion policy.....	11
Alla Melnyk, Viktoriia Adamyk: Poverty in the regions of Ukraine: causes and consequences.....	19
Małgorzata Markowska, Danuta Strahl, Andrzej Sokolowski, Marek Sobolewski: Dynamic classification of the EU NUTS 2 regions in terms of vulnerability to economic crisis (area: changes in economy).....	32
Krzysztof Malik, Karina Bedrunka: Strategic and allocation efficiency of regional development policy.....	45
Małgorzata Markowska: The assesment of vulnerability to economic crisis in EU regions households – spatio-temporal analysis.....	53
Anna Malina, Dorota Mierzwa: The impact of the global crisis on the processes of economic convergence in the countries of Central and Eastern Europe (CEE).....	67
Małgorzata Golińska-Pieszyńska: Innovative practices in a contemporary organization – opportunities and tendencies.....	75
Beata Bal-Domańska: The proposal of extended unemployment measure....	83
Waldemar A. Gorzym-Wilkowski: Lublin Voivodeship – the border in intra-regional policy vs. limits of the intraregional policy.....	93
Jakub Hadyński: Regional dimension of the Europe 2020 strategy in the European Union.....	102
Małgorzata Januszewska, Elżbieta Nawrocka: Innovation of tourist enterprises as an incentive for tourist region development.....	111
Maja Kiba-Janiak, Tomasz Kolakowski: Investments of Japanese companies in the Lower Silesian Voivodeship – dynamics and directions of development.....	120
Iwona Maria Ładysz: Economic security of the Lower Silesian Voivodeship and capabilities of its long-term development.....	133
Marek Obrebalski: Territorial contract as an instrument of supporting of regional development.....	142

Dorota Rynio: Socio-economic development strategic programming of integrating regions in Poland	154
Aleksandra Zygmunt: The R&D expenditure level in Poland in comparison with other European Union countries	163
Roman Sobczak: The assessment of dependence between human resources in science and technology and GDP <i>per capita</i> level of the European Union countries	172
Justyna Zygmunt: Entrepreneurship as a factor of regional development on the example of Opolskie Voivodeship	184
Joanna Augustyniak: The role and importance of professional higher education in the development process of the region	193
Tomasz Madras: Deficiency of air transport infrastructure as a barrier to regional economic development	202

Waldemar A. Gorzym-Wilkowski

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie
e-mail: wagw@op.pl

**WOJEWÓDZTWO LUBELSKIE –
GRANICA W POLITYCE INTRAREGIONALNEJ
A GRANICE POLITYKI INTRAREGIONALNEJ**

**LUBLIN VOIVODESHIP –
THE BORDER IN INTRAREGIONAL POLICY
VS. LIMITS OF THE INTRAREGIONAL POLICY**

DOI: 10.15611/pn.2015.393.09

Streszczenie: Celem artykułu jest wskazanie nieefektywności polityki władz województwa lubelskiego, dotyczącej negatywnego wpływu granicy wschodniej na przestrzeń województwa. Przełamanie lub ograniczenie negatywnego oddziaływania granicy stanowi stały element celów wojewódzkiej polityki rozwoju. Zawarte są one w dokumentach, które zakładają wiele przedsięwzięć mających wyeliminować funkcję granicy jako bariery rozwoju. W artykule wskazano jednak, że kluczowymi czynnikami negatywnego wpływu granicy są: jej przebieg, subsekwentność, położenie wobec centrów sieci osadniczej, poziom sformalizowania, liczba przejść granicznych, poziom rozwoju obszarów położonych po jej wschodniej stronie oraz niski potencjał gospodarczy Lubelszczyzny. Postawiono zatem tezę, że jedynie zmiana co najmniej jednego z tych czynników może zmienić charakter oddziaływania granicy. Zmiana taka leży jednak poza możliwościami polityki intraregionalnej.

Słowa kluczowe: województwo lubelskie, granica wschodnia, polityka intraregionalna.

Summary: The purpose of this article is to point out the ineffectiveness of Lublin Voivodeship authorities' policy on the negative impact of the eastern border on the province's space. Elimination or reduction of the negative impact of the border is continuously included into the objectives of Lublin Voivodeship development policy documents. These documents involve a number of projects aimed to eliminate the border's function as a barrier to development. However, the article points out that the key factors of the border's negative impact are as follows: its location, subsequence, position in relation to centres of the settlement network, the level of formalisation, the number of cross-border points, the level of development of the areas located on its eastern side and the low economic potential of Lublin Region. Therefore a thesis has been proposed that only a change of at least one of these factors may change the nature of the border's impact. Such a change, however, lies beyond the intraregional policy's scope.

Keywords: Lublin Voivodeship, eastern border, intraregional policy.

1. Wstęp

Artykuł niniejszy poświęcony jest naturze wpływu granicy politycznej na przestrzeń społeczno-ekonomiczną Lubelszczyzny, a także – miejscu, jakie wpływ ten zajmuje w polityce rozwojowej kreowanej i realizowanej przez wojewódzkie władze publiczne. Celem artykułu jest wskazanie niewątpliwego dysonansu pomiędzy mechanizmami wpływu granicy na region a możliwościami korygowania tego wpływu przez władze wojewódzkie. Zgodnie bowiem z główną hipotezą artykułu podmiot polityki intraregionalnej nie dysponuje w istocie efektywnymi narzędziami pokonania negatywnego oddziaływania granicy politycznej na zjawiska ekonomiczne i społeczne. Stąd też nie można efektywnie wpływać na rozwój regionalny i przełamywać peryferyjności regionu poprzez „pokonywanie” negatywnego oddziaływania granicy.

Nie jest ambicją autora artykułu dokonanie pełnej analizy interakcji pomiędzy charakterem i skutkami wpływu wschodniej granicy Polski na rozwój Lubelszczyzny a działaniami podmiotu polityki intraregionalnej. Natomiast zostały w nim zaprezentowane kluczowe czynniki, które – zdaniem autora – wpływają na naturę oddziaływania granicy i w efekcie rozstrzygają o skuteczności prowadzonej wewnątrzregionalnej polityki rozwoju. Sformułowane zostały także propozycje racjonalnego – według autora – ukierunkowania polityki rozwoju województwa lubelskiego, mającej złagodzić negatywne skutki oddziaływania granicy.

2. Ekonomiczne znaczenie granicy politycznej

Granica polityczna uznawana jest powszechnie za jeden z głównych rodzajów bariery przestrzennej. Bariera przestrzenna bywa na ogół rozumiana jako przeszkoda lub zaporą uniemożliwiająca realizowanie, rozpoczęcie lub kontynuowanie określonych czynności (powiązań, przemieszczeń, interakcji) dokonujących się w przestrzeni¹. Granica polityczna, oddzielająca jedno państwo od innego, zaliczana jest do tzw. barier formalnych, czyli będących dziełem człowieka. Jest ona przy tym na ogół barierą sformalizowaną, zatem taką, której pokonanie wiąże się z pewnymi procedurami administracyjnymi (kontrolą graniczną)². Granica państwowa należy do barier przepuszczalnych, pozwalających na przenikanie części związków generowanych przez funkcjonujące w jej sąsiedztwie zjawiska gospodarcze i społeczne. Intensywność tych związków jest jednak zawsze przez granicę zmniejszana (osłabiana)³.

Szczególnie wyraziście charakter granicy jako przeszkody ujawnia się, gdy ma ona charakter subsekwentny, czyli gdy powstała później niż rozdzielane przez nią

¹ W. Maik, J. Parysek, L. Wojtasiewicz, *Podstawowe zagadnienia identyfikacji barier wzrostu w gospodarce przestrzennej*, Biuletyn KPZK PAN, 1978, z. 99, s. 22.

² Z. Rykiel, *Ograniczenia meldunkowe jako bariery przestrzenne*, „Przegląd Geograficzny” 1986, t. LXVIII, z. 3, s. 397.

³ J. Łoboda, *Niektóre geograficzne problemy dyfuzji innowacji*, *Przegląd Geograficzny* 1974, t. XLVI, z. 2, s. 255-256.

struktury społeczno-ekonomiczne i wytworzone przez nie formy zagospodarowania⁴. Rozrywa ona bowiem wówczas ukształtowane, często przez wieki, relacje gospodarcze i tradycyjne związki społeczne. W szczególności subsekwentna granica polityczna niszczy relacje pomiędzy ośrodkami obsługi a fragmentami ich obszarów rynkowych (obszarów oddziaływania). Eliminuje zatem część ekonomicznych podstaw bytowania tych ośrodków, pogarszając jednocześnie dostępność do świadczonych przez nie usług ze strony odciętych przez granicę fragmentów obszarów oddziaływania⁵. Mechanizm ten w warunkach gospodarki rynkowej prowadzi w konsekwencji do ekonomicznej peryferyzacji obszarów sąsiadujących z granicą, czyli do dalszego (przynajmniej względnego) obniżania poziomu rozwoju.

Jednocześnie granica polityczna nie musi być jedynie barierą, ale również czynnikiem wiążącym elementy przestrzeni społeczno-ekonomicznej. Dzieje się tak wówczas, gdy w wyniku transgranicznych procesów integracyjnych granica staje się miejscem lokalizacji⁶. Przy odpowiednio bowiem wysokim poziomie przenikalności granicy i utrzymujących się jednocześnie różnicach w warunkach wytwarzania różnych dóbr i usług na obszarach przez nią rozdzielonych, granica staje się optymalnym punktem wymiany dóbr. Narastanie tego procesu prowadzi do wzrostu poziomu integracji obszarów rozdzielonych granicą, a w efekcie – do powstania nowego biegunca wzrostu, czyli przełamania mechanizmu peryferyzacji obszarów przygranicznych⁷.

3. Granica w polityce intraregionalnej województwa lubelskiego

Województwo lubelskie może być uznane za region o cechach peryferyjności społeczno-ekonomicznej. Jest bowiem obszarem o wyraźnie gorszych niż w większości pozostałych części Polski tendencjach przekształceń potencjału gospodarczego i ludnościowego. W roku 2010 produkt krajowy brutto na 1 mieszkańca wyniósł na obszarze województwa jedynie 24,8 tys. zł, czyli 67,4% średniej ogólnopolskiej (36,8 tys. zł). Dla porównania – pobliskie województwo mazowieckie, składające się nie tylko z Warszawy, lecz także z rozległych obszarów peryferyjnych, miało PKB *per capita* na poziomie 60,1 tys. zł. Przy czym relacja poziomu PKB na 1 mieszkańca województwa lubelskiego wobec poziomu ogólnopolskiego ulegała w ostatnich latach jedynie bardzo nieznacznej poprawie⁸.

⁴ R. Hartshorne, *Geographic and political boundaries in Upper Silesia*, „Annals of the Association of American Geographers” 1933, vol. 23, no. 4, s. 222.

⁵ A. Lösch, *Gospodarka przestrzenna. Teoria lokalizacji*, Państwowe Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 1961, s. 217-218.

⁶ E.M. Hoover, *Lokalizacja działalności gospodarczej*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1962, s. 295-296.

⁷ W.A. Gorzym-Wilkowski, *Region transgraniczny na tle podstawowych pojęć geograficznych – próba syntezy*, „Przegląd Geograficzny” 2005, t. 77, z. 2, s. 237.

⁸ *Produkt krajowy brutto. Rachunki regionalne w 2011 r.*, Główny Urząd Statystyczny, Urząd Statystyczny w Katowicach, Katowice 2013, s. 58.

Sytuacja ekonomiczna przekłada się na zmiany demograficzne. Województwo lubelskie charakteryzuje się od wielu lat ujemnym saldem migracji. Wyjazdy przeważały nad przyjazdami zarówno w okresie PRL, jak i po transformacji systemowej. Emigracja, dotycząca przede wszystkim osób młodych, oznacza także niski poziom urodzeń, co prowadzi do stałego spadku liczby ludności województwa. Do obszarów o największej skali spadku należy między innymi wschodnie pasmo województwa, przylegające do granicy państwowej⁹.

Peryferyjność województwa i będący jej efektem ubytek potencjału demograficznego wydają się przy tym mieć charakter trwały. Wiąże się to zwłaszcza z niską atrakcyjnością lokalizacyjną obszaru województwa. Wielokrotnie przeprowadzane analizy atrakcyjności Lubelszczyzny dla inwestorów (w tym zagranicznych) lokują województwo stale w grupie najniżej ocenianych obszarów. Wśród przesłanek takiej oceny są między innymi: słaba dostępność komunikacyjna, mało chłonny regionalny rynek pracy i negatywne kierunki transformacji istniejącej gospodarki¹⁰.

Niepomyślna sytuacja społeczno-ekonomiczna Lubelszczyzny również w oczach władz województwa związana jest z jej przygranicznym położeniem. Strategia rozwoju województwa na lata 2014-2020 ocenia położenie przy granicy jako niekorzystne. Wiązane jest to z faktem, iż wschodnia granica Polski jest na „lubelskim” odcinku zewnętrzną granicą Unii Europejskiej, a także z sytuacją gospodarczą i polityczną Białorusi i Ukrainy. Jednocześnie strategia wskazuje na korzyści płynące z przygranicznego położenia regionu. Są to zwłaszcza: popyt na dobra konsumpcyjne, zgłaszany przez przybyszów zza wschodniej granicy, a odczuwany szczególnie w obszarze pasa przygranicznego, a ponadto nierejestrowane statystycznie dochody szarej strefy gospodarki. Ponadto, zdaniem samorządu województwa, bliskość granicy stwarza szanse rozwojowe, których wykorzystanie jest utrudnione przede wszystkim z powodu istniejących ograniczeń w przepływie osób, dóbr, kapitału i usług.

Z tych powodów obszary przygraniczne zostały w strategii uznane za jeden z kilku „obszarów strategicznej interwencji”. Interwencja ta polegać ma na rozwoju infrastruktury logistycznej i granicznej, w tym tworzeniu nowych przejść granicznych, zwłaszcza odtwarzających istniejące niegdyś powiązania. Strategia przewiduje również „przywrócenie miastom funkcji społecznych i gospodarczych, z jednoczesnym wsparciem zasobów ludzkich i przedsiębiorczości”¹¹.

Inne dokumenty określające kierunki polityki intraregionalnej również poświęcają znaczną uwagę przełamywaniu charakteru granicy jako bariery rozwoju spo-

⁹ W. Janicki, *Procesy demograficzne*, [w:] W. Janicki (red.), *Województwo lubelskie. Środowisko – społeczeństwo – gospodarka*, Norbertinum, Lublin 2011, s. 84 (70-86).

¹⁰ K. Gawlikowska-Hueckl, *Atrakcyjność inwestycyjna*, [w:] W. Dziemianowicz (red.), *Regiony Polski. Województwo lubelskie*, Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową, Gdańsk-Warszawa 2000, s. 108-109.

¹¹ *Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020 (z perspektywą do 2030 roku)*, Urząd Marszałkowski Województwa Lubelskiego, Lublin 2013, s. 13, 80-81.

łeczno-gospodarczego Lubelszczyzny. Sporządzony na podstawie poprzedniej strategii rozwoju województwa (na lata 2006-2020) regionalny program operacyjny (RPO) traktuje granicę jako źródło zarówno szans, jak i zagrożeń. Zatem jednym z warunków pokonania peryferyjności regionu powinien być wszechstronny rozwój kontaktów transgranicznych oraz poprawa dostępności komunikacyjnej województwa w układzie krajowym i międzynarodowym. Wśród działań mających do tego doprowadzić są m.in.: utworzenie nowego drogowego przejścia granicznego we Włodawie, modernizacja dróg obsługujących przejścia, a także rozbudowa i modernizacja kolejowych przejść granicznych. Istotnym narzędziem niwelowania negatywnego wpływu granicy ma być również promowanie Lubelszczyzny jako platformy współpracy pomiędzy Polską i Unią Europejską a krajami Europy Wschodniej¹².

Do propozycji regionalnego programu operacyjnego nawiązuje także plan rozwoju sieci dróg wojewódzkich na lata 2012-2020. Plan ten również opiera się na uznaniu zbyt małej liczby przejść granicznych i złego stanu prowadzących do nich dróg za jeden z głównych czynników niskiej konkurencyjności i atrakcyjności regionu¹³. W związku z tym jednym z priorytetów inwestycyjnych samorządu województwa jest budowa dróg wojewódzkich prowadzących do istniejących i planowanych przejść granicznych¹⁴.

Podobne spojrzenie jest zauważalne także w innych dokumentach polityki rozwoju. Według planu zagospodarowania przestrzennego województwa lubelskiego jednym z podstawowych celów wojewódzkiej polityki przestrzennej powinno być pokonywanie niekorzystnych efektów funkcjonowania granicy i optymalne wykorzystanie potencjalnych korzyści płynących z granicy. Polegać to powinno na „wspomaganiu rozwoju obszarów przygranicznych”, w tym miast leżących przy istniejących i planowanych przejściach i wzdłuż dróg do nich prowadzących. Realnym wymiarem tego wspomaganie ma być modernizacja i rozbudowa przejść granicznych, tworzenie stref przedsiębiorczości i wspieranie rozwoju turystyki transgranicznej¹⁵.

Pokonywaniu roli granicy politycznej jako bariery wzrostu służą także działania samorządu województwa lubelskiego w sferze bezpośrednich kontaktów transgranicznych. Województwo lubelskie jest jednym z uczestników funkcjonującego na pograniczu polsko-białorusko-ukraińskim Euroregionu BUG. Wśród statutowych celów działania stowarzyszenia znajduje się, obok wspomaganie współpracy transgranicznej, wspieranie działań władz regionalnych zmierzających do utworzenia:

- specjalnych stref ekonomicznych w rejonach przygranicznych,
- systemu lokalnych i ponadlokalnych przejść granicznych¹⁶.

¹² *Regionalny Program Operacyjny Województwa Lubelskiego na lata 2007-2013*, Zarząd Województwa Lubelskiego, b.m. i d., *passim*.

¹³ *Plan rozwoju sieci dróg wojewódzkich województwa lubelskiego na lata 2012-2020*, Lublin 2012, s. 23-24.

¹⁴ Tamże, *passim*.

¹⁵ *Plan zagospodarowania przestrzennego województwa lubelskiego*. Tom II. *Kierunki polityki przestrzennej*, Biuro Planowania Przestrzennego, Lublin 2002, *passim*.

¹⁶ <http://euroregionbug.pl/content/view/10/8/> (5.06.2014).

4. Zasadność polityki intraregionalnej

Wschodnia granica Polski zauważalnie odciska swoje piętno na realiach gospodarki i życia społecznego Lubelszczyzny. Odbija się zatem również w prowadzonej przez władze regionu polityce rozwoju i określających ją licznych dokumentach. Władze województwa widzą bowiem w „pokonaniu” negatywnego oddziaływania granicy jeden z kluczowych warunków przełamania społeczno-ekonomicznej peryferyjności Lubelszczyzny. Powstaje jednak pytanie, w jakim stopniu polityka intraregionalna może osiągnąć tak sformułowany cel. Kwestia ta uzależniona jest przede wszystkim od przesłanek, które wywołują negatywny charakter oddziaływania granicy na jej lubelskim odcinku. Wszak nie każdy odcinek granicy w podobny sposób oddziałuje na sąsiadujące z nią obszary (na przykład granica polsko-niemiecka). Wydaje się zatem, że kluczowymi przyczynami ujemnego wpływu granicy politycznej właśnie na Lubelszczyznę są:

- subsekwentność granicy – wschodnia granica Polski w swoim obecnym przebiegu i poziomie sformalizowania jest zjawiskiem historycznie nowym; na swoim „lubelskim” odcinku pojawiła się dopiero w roku 1939, rozgraniczając niemiecką i sowiecką strefę okupacyjną;
- przebieg linii granicznej wobec głównych elementów sieci osadniczej – granica biegnie na ogół w oddaleniu od większych i średnich ośrodków miejskich Lubelszczyzny oraz sąsiadujących z nią obszarów Białorusi i Ukrainy; oddalenie to redukuje częstotliwość kontaktów transgranicznych, zmniejszając także popyt zgłaszany przez przybyszów ze wschodniej strony granicy;
- poziom sformalizowania – przejście przez granicę wschodnią wiąże się, zarówno dla obywateli Polski, jak i Białorusi i Ukrainy, z pokonaniem szeregu procedur administracyjnych; przystąpienie Polski do Unii Europejskiej zwiększyło jeszcze sformalizowanie granicy, wprowadzając obowiązek wizowy dla obywateli Białorusi i Ukrainy; wiza jest potrzebna również Polakom wjeżdżającym na terytorium Białorusi; konieczność pokonania barier proceduralnych (a także związane z tym koszty) w oczywisty sposób ogranicza intensywność kontaktów pomiędzy rozdzielonymi granicą regionami, a zatem także skalę efektów ekonomicznych tych kontaktów;
- liczba i lokalizacja przejść granicznych – województwo lubelskie, posiadające 470 km zewnętrznej granicy Unii Europejskiej, ma jedynie 7 drogowych i 4 kolejowe przejścia graniczne; drogowe przejścia leżą przy tym w większości na szlakach o znaczeniu krajowym lub nawet europejskim, niewiele natomiast przejść obsługuje głównie ruch lokalny i regionalny;
- poziom rozwoju gospodarczego państw sąsiadujących – w roku 2012 produkt krajowego brutto liczony według parytetu siły nabywczej wynosił na Białorusi 15,6 tys. \$, natomiast na Ukrainie 7,4 tys. \$; dla porównania – w sąsiadujących z Polską od zachodu Niemczech PKB *per capita* w roku 2012 wyniósł

40,4 tys. \$¹⁷; oznacza to rzecz jasna zupełnie inną skalę korzyści ekonomicznych dla obszarów przygranicznych;

- potencjał społeczno-gospodarczy Lubelszczyzny – region jest niewątpliwie (m.in. w efekcie oddziaływania granicy) obszarem peryferyjnym w stosunku do obszarów rdzeniowych Polski (co ilustrują m.in. przywołane wcześniej dane dotyczące PKB); oznacza to, że Lubelszczyzna dysponuje stosunkowo niewielkimi możliwościami współpracy gospodarczej ze Wschodem, nie będąc także zbyt atrakcyjnym partnerem.

Wydaje się, że ewentualna zmiana charakteru oddziaływania granicy na gospodarkę regionu możliwa jest jedynie poprzez zmianę przynajmniej jednego z powyższych parametrów. Zmiany takie w części nie są w ogóle realne, częściowo natomiast w oczywisty sposób pozostają poza możliwościami sprawczymi władz wojewódzkich. Brak możliwości efektywnego oddziaływania ze strony władz regionalnych wynika jednak nie tylko z ograniczonych kompetencji ustrojowych¹⁸. Za niedostatkami kompetencyjnymi idą ograniczenia finansowe, a także samorządowy ustrój władz regionalnych, powodujący dominację krótkookresowego („kadcencyjnego”) myślenia o potrzebach regionu i jego mieszkańców.

Oznaczać to musi, że efektywne przełamanie peryferyjności ekonomicznej przy utrzymaniu peryferyjności geograficznej może być jedynie efektem czynników zewnętrznych wobec polityki intraregionalnej. Muszą to być przede wszystkim czynniki, które spowodują powiększenie potencjału ekonomicznego regionu. Powiększenie to musi być przy tym na tyle znaczące, aby Lubelszczyzna stała się nowym biegunem wzrostu, oddziałującym na całość otoczenia, również tego oddzielonego granicą polityczną. Wzrost potencjału o takiej skali możliwy jest jedynie w efekcie pojawienia się nowego, prężnego elementu bazy ekonomicznej. Element taki może spowodować odwrócenie kierunków migracji, pojawienie się w regionie przedsiębiorstw kooperujących, wzrost potencjału ośrodka regionalnego, poprawę stanu infrastruktury transportowej i wzrost intensywności wymiany międzyregionalnej. W realiach obecnej gospodarki bodźcem, który niezawodnie może stać się czynnikiem motorycznym regionu, może zapewne być przede wszystkim przemysł o orientacji surowcowej, czyli – w warunkach Lubelszczyzny – przemysł energetyczny. Sytuacja gospodarcza i polityczna nie tylko Polski, lecz także kilku państw sąsiednich pozwala sadzić, że nośniki energii produkowane na Lubelszczyźnie znalazłyby wystarczający popyt. Zapewne najprostszym wariantem mogłaby stać się rozbudowa zagłębia węglowego, reprezentowanego dotychczas wciąż przez tylko jedną kopalnię. Inną, choć nie konkurencyjną, możliwością byłoby pojawienie się eksplo-

¹⁷ Produkt krajowy brutto według parytetu siły nabywczej na 1 mieszkańca (ceny bieżące), <http://stat.gov.pl/statystyka-miedzynarodowa/porownania-miedzynarodowe/tablice-o-krajach-wedlug-tematow/rachunki-narodowe,14,1.html> (8.05.2014).

¹⁸ Por. Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa (Dz.U. z 2013 r., poz. 596, z późn. zm.).

atacji gazu łupkowego, którego pokłady zalegają pod większością powierzchni województwa lubelskiego.

Rzecz jasna, odpowiednie działania samorządu województwa mogą wesprzeć poprawę potencjału Lubelszczyzny i jej syndromu peryferyjności gospodarczej. Niewątpliwie korzystny wpływ miałyby zwłaszcza:

- poprawa stanu dróg prowadzących do istniejących i przyszłych przejść granicznych,
- poprawa stanu dróg łączących Lubelszczyznę z obszarami o wyższym od niej poziomie rozwoju,
- wzmocnienie funkcji centralnych Lublina, zwłaszcza rozwój nauki i szkolnictwa wyższego.

Działania te mogą jednak mieć charakter jedynie wspomagający i ułatwiający rozwój regionu. Nie mogą one zastąpić rozwoju zasadniczych, egzogenicznych elementów gospodarki województwa. Natomiast działania mające z założenia przyczynić się do pomniejszania roli granicy jako bariery rozwoju regionalnego wydają się w znacznym stopniu nieracjonalne, a przynajmniej nieefektywne. To bowiem dopiero istotny wzrost potencjału gospodarczego województwa lubelskiego spowoduje wzrost intensywności transgranicznych relacji gospodarczych i społecznych, które z kolei wymuszą „obniżenie” bariery granicznej. Zatem polityka intraregionalna województwa nie powinna usiłować przełamywać ekonomicznej peryferyjności regionu poprzez przełamywanie roli granicy jako bariery, lecz wspierać dokładnie odwrotny mechanizm przyczynowo-skutkowy.

Literatura

- Gawlikowska-Hueckl K., *Atrakcyjność inwestycyjna*, [w:] W. Dziemianowicz (red.), *Regiony Polski. Województwo lubelskie*, Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową, Gdańsk-Warszawa 2000.
- Gorzym-Wilkowski W.A., *Region transgraniczny na tle podstawowych pojęć geograficznych – próba syntezy*, „Przegląd Geograficzny” 2005, t. 77, z. 2, s. 235-252.
- Hartshorne R., *Geographic and political boundaries in Upper Silesia*, „Annals of the Association of American Geographers” 1933, vol. 23, no. 4, s. 195-228.
- Hoover E.M., *Lokalizacja działalności gospodarczej*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1962.
- <http://euroregionbug.pl/content/view/10/8/> (5.06.2014).
- Janicki W., *Procesy demograficzne*, [w:] W. Janicki (red.), *Województwo lubelskie. Środowisko – społeczeństwo – gospodarka*, Norbertinum, Lublin 2011, s. 70-86.
- Lösch A., *Gospodarka przestrzenna. Teoria lokalizacji*, Państwowe Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 1961.
- Maik W., Parysek J., Wojtasiewicz L., *Podstawowe zagadnienia identyfikacji barier wzrostu w gospodarce przestrzennej*, Biuletyn KPZK PAN, 1978, z. 99, s. 22-31.
- Plan rozwoju sieci dróg wojewódzkich województwa lubelskiego na lata 2012-2020*, Lublin 2012.
- Plan zagospodarowania przestrzennego województwa lubelskiego*. Tom II. *Kierunki polityki przestrzennej*, Biuro Planowania Przestrzennego, Lublin 2002.

Produkt krajowy brutto według parytetu siły nabywczej na 1 mieszkańca (ceny bieżące), <http://stat.gov.pl/statystyka-miedzynarodowa/porownania-miedzynarodowe/tablice-o-krajach-wedlug-tematow/rachunki-narodowe,14,1.html> (8.05.2014).

Produkt krajowy brutto. Rachunki regionalne w 2011 r., Główny Urząd Statystyczny, Urząd Statystyczny w Katowicach, Katowice 2013.

Regionalny Program Operacyjny Województwa Lubelskiego na lata 2007-2013, Zarząd Województwa Lubelskiego, b.m. i d.

Rykiel Z., *Ograniczenia meldunkowe jako bariery przestrzenne*, „Przegląd Geograficzny” 1986, t. LXVIII, z. 3, s. 395-409.

Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020 (z perspektywą do 2030 roku). Urząd Marszałkowski Województwa Lubelskiego, Lublin 2013.

Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa (Dz.U. z 2013 r., poz. 596, z późn. zm.).